

Харченко Т.О.

Сумський національний аграрний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В МЕХАНІЗМАХ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОЛІТИК УКРАЇНИ ТА ЄС

В статті проведено аналіз напрямів державного регулювання щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Встановлено, що ключовим стратегічним напрямом співпраці є повоєнне відновлення, яке має стати системною розбудовою нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики. Досліджено стратегічні напрями державного регулювання, котрі чітко окреслюють важливість забезпечення відповідності державної політики європейському зеленому й цифровому порядку денному та визначають необхідність створення системи, яка буде забезпечувати надійне функціонування країни за будь-яких умов.

Доведено, що одним із актуальних векторів гармонізації політик України та ЄС є впровадження концепту «Зеленої» економіки. Даний концепт розглядається як спосіб сприяння економічному прогресу при забезпеченні екологічної стійкості й соціальної рівності та формує перспективний напрям досягнення сталого розвитку шляхом побудови низьковуглецевої, енергоощадної та природоорієнтованої економіки. Діючі політики й стандарти, в рамках концепту «Зеленої» економіки, орієнтовані на досягнення збалансованого споживання та базуються на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, гнучкості й взаємозалежності; та посилення всіх складових сталого розвитку аграрного сектору.

Обґрунтовано концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання; визначено принципи, функціональні складники; суб'єкт та об'єкт державного регулювання; оточуюче середовище та інституції, котрі мають бути задіяні в сфері сталого розвитку аграрного сектору. Окреслено вектори розвитку, котрі корелюють з такими напрямками Плану післявоєнного відновлення, як: реформування державного екологічного управління; впровадження політики пом'якшення клімату та адаптації; екологічна безпека та ефективне управління відходами; стале використання природних ресурсів; збереження природних екосистем, збереження біологічного різноманіття й відновлення і розвиток природоохоронних територій; та формують єдине підґрунтя для стратегічного планування повоєнної відбудови в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Ключові слова: державне регулювання, економіка, сталий розвиток, аграрний сектор, концептуальні засади.

Постановка проблеми. В умовах формування інституційного підґрунтя для гармонізації політик України та ЄС особливої актуальності набуває проблематика стратегічного планування повоєнної відбудови України з дотриманням європейських принципів. Враховуючи потужний аграрний експортний потенціал країни, значні руйнування інфраструктурних об'єктів, обсяги завданої шкоди навколишньому середовищу у фокусі уваги Уряду, науковців та громадськості є розробка дієвого механізму державного регулювання для інтеграції екологічної складової до загальної політики відбудови і подальшого розвитку, котра відповідає концептуальним засадам «Зеленої» економіки.

Питання гармонізації політик України до Європейського зеленого курсу не є новим, адже після прийняття Пакету ініціатив Європейського зеленого курсу (ЄЗК) наприкінці 2019 року [1], було проведено низку консультацій з регіональним бізнесом й профільними міністерствами та обґрунтовано стратегічні цілі України та Євросоюзу у контексті Європейського зеленого курсу. При цьому було окреслено, що результативність запроваджених ініціатив лежить саме в площині публічного управління. Адже за умови належного державного регулювання можливим є формування дієвої структури управління, яка водночас забезпечуватиме повну належність Україні та гарантуватиме, що інвестиції, зокрема, в логістичну,

цифрову, транспортну та енергетичну інфраструктуру, будуть приведені у відповідність до спільної аграрної політики ЄС (Common Agricultural Policy, CAP) (далі – САП) [2], кліматичних та екологічних політик і стандартів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність питань щодо впровадження інструментів «Зеленої» економіки до державних політик зумовила формування наукового доробку в цій сфері. До кола науковців, котрі досліджували теоретичні та практичні засади, можливості імплементації основ зеленої економіки до різних секторів національної економіки в контексті сталого розвитку, зокрема, належать: О. Балацький, П. Гаман, З. Бурик, Ю. Ковбасюк, О. Кузьмін, Л. Мельник, Л. Мусіна, В. Тертичка, В. Толкованов, О. Чечель. Однак, в умовах поглиблення інтеграційних процесів, гармонізації політик ЄС та України не достатньо вивченими залишаються концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору.

Метою статті є обґрунтування концептуальних засад «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Виклад основного матеріалу. Співпраця України та ЄС носить довгостроковий характер, який бере свій початок з 1991 р. [3, с. 59-61]. Однак перших вагомих зрушень в інтеграційному процесі було досягнуто лише в 2014 р. після ратифікації Верховною Радою та Європарламентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА). Цільові орієнтири виконання УА містять чотири базових складники: сприяння миру та стабільності; дотримання спільних цінностей; співпраця та наближення політики у різних сферах; поступова інтеграція до внутрішнього ринку ЄС. При цьому основним вектором забезпечення реалізації УА в сфері державного управління виступає регуляторне наближення до політики ЄС. Рамки реалізації затверджених УА положень обмежені за часом та визначають кінцевий термін – 31 грудня 2025 р. [4].

Напрями співпраці України з ЄС розподілені за секторами, загальна кількість яких – 15. В рамках кожного сектору сформовано заходи та часові обмеження щодо їх виконання Україною для подальшого забезпечення реалізації зобов'язань зі сторони ЄС. Загальним результатом виконання секторальної інтеграції є доступ до спільного ринку ЄС без обмежень у вигляді

додаткових ліцензій, дозволів або сертифікатів тощо. Аналіз затверджених УА заходів свідчить про те, що, в червні 2021 р., Україна мала виконати свої зобов'язання в сімох з п'ятнадцяти секторів та створити передумови для поглиблення інтеграційних зв'язків з ЄС в частині входження до їх ринку. Однак обґрунтовані заходи були реалізовані частково, що не дозволило досягти визначеного результату [4].

Трансформація підходів в рамках УА та поглиблення інтеграційних процесів з ЄС відбулось в 2022 р. після прийняття Європейським парламентом та Радою Європейського союзу рішення щодо лібералізації торгівлі товарами, зокрема, в частині призупинення застосування системи вхідних цін для фруктів та овочів; призупинення усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції; призупинення антидемпінгових мит на импорт товарів походженням з України; призупинення застосування глобальних захисних заходів щодо українських товарів [4]. Набуття в 2022 р. Україною статусу країни-кандидата передбачає поглиблення зв'язків з ЄС через синергію старих і нових форматів, котрі були започатковані в умовах воєнного стану (дороги солідарності – напрям співпраці з ЄС щодо сприяння аграрному сектору). Однак не передбачають внесення змін до діючої УА, проте визначають їй центральну роль.

Одним із стратегічних напрямів співпраці України з ЄС є повоєнне відновлення, яке має стати системною розбудовою нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики. Так, Прийняте Єврокомісією 18 травня 2022 р. Комюніке щодо допомоги та реконструкції України передбачає чотири стратегічні напрями реконструкції [5], котрі представлено на рисунку 1.

Представлені стратегічні напрями чітко окреслюють важливість забезпечення відповідності державної політики європейському зеленому й цифровому порядку денному та визначають необхідність створення системи, яка буде забезпечувати надійне функціонування країни за будь-яких умов та незважаючи на кризові ситуації. Партнери з ЄС, а також численні поважні експерти з різних країн пропонують конкретні шляхи й інструменти такого відновлення. Одним із актуальних векторів гармонізації політик України та ЄС є впровадження концепту «Зеленої» економіки в механізми державного регулювання. Зелена економіка є новим глобальним напрямком розвитку, що розглядається як спосіб сприяння економічному прогресу при забезпеченні екологічної стійкості

Рисунок 1. Стратегічні напрями допомоги та реконструкції України в рамках співпраці з ЄС

Джерело: [5]

та соціальної рівності, розглядається як перспективний шлях для досягнення сталого розвитку. Поняття зеленої економіки не замінює сталий розвиток, а створює новий акцент на економіці, інвестиціях, капіталі та інфраструктурі, зайнятості та навичках, а також на позитивних соціальних і екологічних результатах (рисунок 2).

В контексті характеристики соціальної інклюзії, слід зауважити про виокремлення інклюзивної зеленої економіки (IGE), як процвітаючої економіки, що забезпечує пов'язані економічні, соціальні та екологічні результати, яких прагнуть Цілі сталого розвитку і Паризька угода. Вона дотримується п'яти ключових принципів (добробуту, справедливості, планетарних меж, ефективності та достатності, належного управління), кожен з яких спирається на важливі прецеденти в міжнародній політиці, і які разом можуть керувати економічними реформами в різних контекстах [6].

Виходячи із ключових характеристик «Зеленої» економіки та інклюзивної зеленої економіки, визначено її стратегічні орієнтири для імплементації в сфері державного регулювання:

1. Скорочення забруднення навколишнього середовища і підвищення ресурсної ефективності

в будівництві, на виробництві, в сільському господарстві і в інфраструктурних секторах.

2. Ослаблення несприятливих кліматичних змін за допомогою переходу до «зеленої», більш чистої енергетики (вітряної, сонячної, геотермальної, припливів, гідро- і морських біоенергетики, енергії від перероблення відходів, водневої) та низьковуглецевим процесам кінцевого споживання (електричні або гібридні двигуни).

3. Скорочення уразливості та адаптація до кліматичних змін шляхом створення систем раннього попередження і стійких до температурних аномалій технологій; поліпшення управління біорізноманіттям і лісовими ресурсами.

4. Підвищення добробуту внаслідок більш сталого та продуктивного використання ресурсів біорізноманіття, включаючи натуральну косметику і фармацевтику [7, с. 13].

Успішна реалізація концепту «Зеленої» економіки для сталого розвитку аграрного сектору передбачає дотримання наступних принципів:

- принцип декаплінгу;
- зменшення вуглецевого сліду;
- використання найкращих доступних технологій та практик;
- перехід на циркулярну економіку;

- стійкій та сталий розвиток міст;
- декарбонізація та доступна енергія;
- нульове забруднення довкілля [7, с. 16-19].

Розглядаючи концептуальні засади політики «Зеленої» економіки доцільно зупинитись на наступних ключових елементах Європейської зеленої угоди (European Green Deal) [1], яка закликає до рішучих та всебічних дій, що робить захист довкілля та боротьбу зі зміною клімату головним пріоритетом в політиці ЄС, що представлені на рисунку 3.

Зазначені політики й стандарти передбачають, що економіка має бути низьковуглецевою та енергоощадною, природоорієнтованою, мати ефективне та чисте виробництво, збалансоване споживання та базуватися на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, гнучкості та взаємозалежності, що дозволить посилити всі складові сталого розвитку аграрного сектору. В даному контексті слід зазначити про прийняття низки таких Законів України, як: «Про управління відходами» [8], «Про забезпечення хімічної безпеки

Рисунок 2. Ключові характеристики зеленої економіки у визначенні Програми ООН з навколишнього середовища

Джерело: [6]

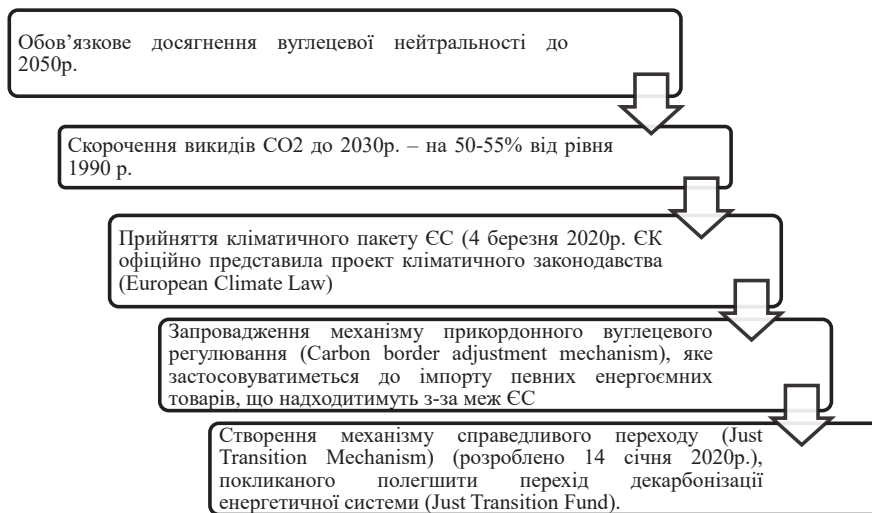

Рисунок 3. Ключові елементи Європейської зеленої угоди

Джерело: [1]

та управління хімічною продукцією» [9], «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» [10], «Щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інфор-

мації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» [11] та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року» [12]. Зазначені нормативні акти підтверджують орієнтованість державних політик на гармонізацію

законодавства України з ЄС. Наразі впровадження Європейського зеленого курсу для України, як кандидата в члени ЄС, стає обов'язковим, що відпо-

відно, передбачає імплементацію концептуальних засад «Зеленої» економіки в механізми державного регулювання (рисунок 4).

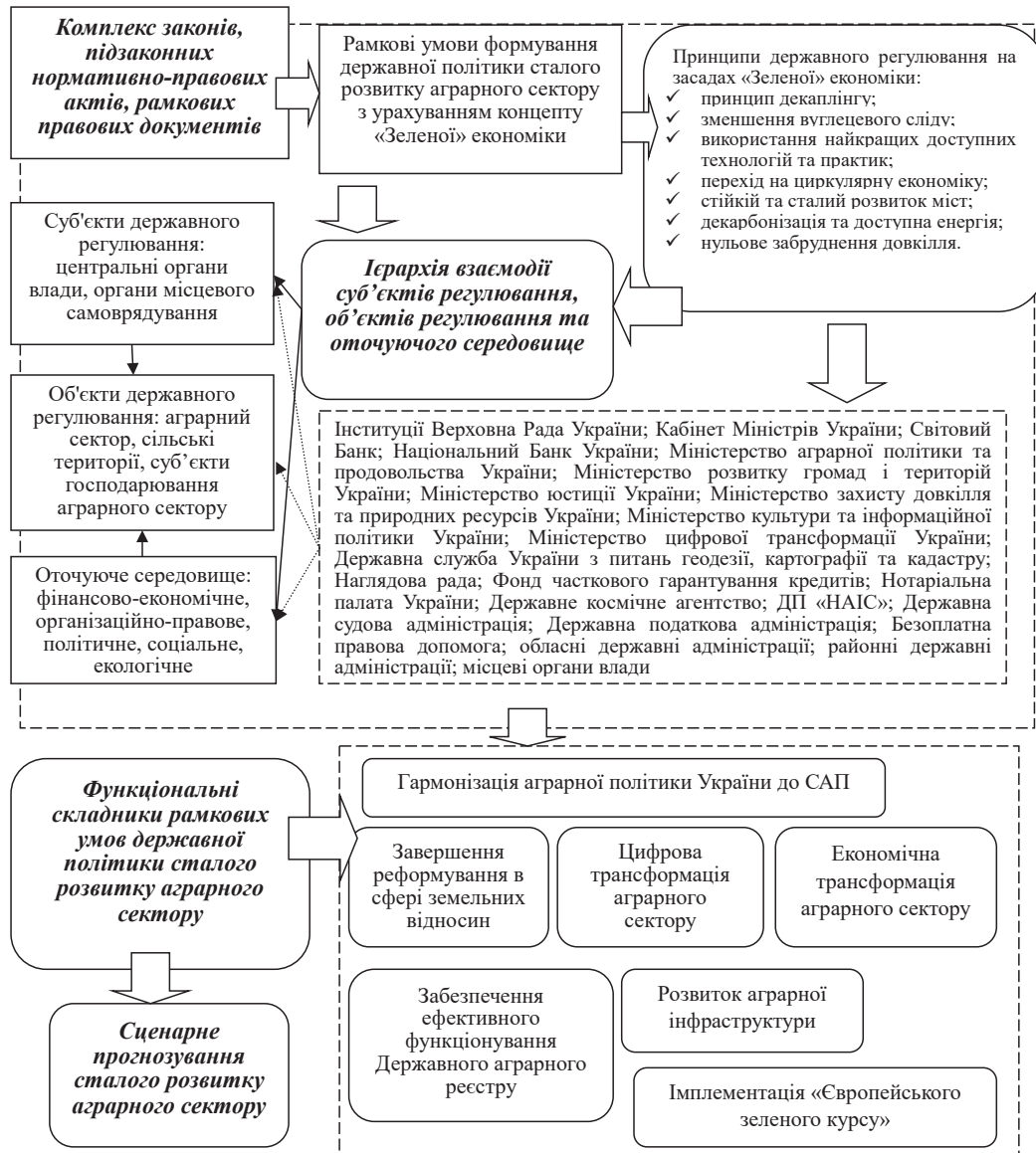

Рисунок 4. Концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору

Джерело: власна розробка автора

Висновки. Обґрунтовані в механізмах державного регулювання (рисунок 4) концептуальні засади «Зеленої» економіки визначають принципи, функціональні складники, суб'єкт та об'єкт державного регулювання, оточуюче середовище та інституції, котрі мають бути задіяні в сфері сталого розвитку аграрного сектору. Окремо слід також зазначити, що окреслені вектори розвитку в

умовах запровадження концепту «Зеленої» економіки корелюють з такими напрямками Плану післявоєнного відновлення та розвитку, як: реформування державного екологічного управління; впровадження політики пом'якшення клімату та адаптації; екологічна безпека та ефективне управління відходами; стале використання природних ресурсів; збереження природних екосистем, збе-

реження біологічного різноманіття та відновлення та розвиток природоохоронних територій [13] та формують єдине підґрунтя для стратегічного планування повоєнної відбудови з урахуванням векторів розвитку громад в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Список літератури:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM (2019) 640 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf (дата звернення: 25.09.2023)
2. Common Agricultural Policy URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-u-s-trade/countries-regions/european-union/common-agricultural-policy/> (дата звернення: 05.10.2023)
3. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. №1-2 (187-188) 2022. 132 с.
4. Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014 — 2022. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine+and+the+Association+Agreement.+Implementation+Monitoring+2014-2022.pdf/6c8e5702-ab17-c8cf-a2da-c11dacb6b66b?version=1.0&t=1685631554159> (дата звернення: 08.10.2023)
5. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Ukraine relief and reconstruction. Brussels, 18.5.2022. COM(2022) 233 final. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf (дата звернення: 18.10.2023)
6. UNEP: United Nations Environment Programme URL: <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unep-united-nations-environment-programme/> (дата звернення: 18.10.2023)
7. Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій: Підручник. Орловська Ю.В., Чала В.С., Глушенко А.В./ під заг. ред. Орловської Ю.В. Д.: ПДАБА. 2023. 193 с.
8. Про управління відходами: Закон України 20.06.2022 №2320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
9. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 01.12.2022 № 2804-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: Закон України від 09.07.2022 № 2393-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2393-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля: Закон України від 20.03.2023 № 2973-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
12. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
13. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2023)

Kharchenko T.O. CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE “GREEN” ECONOMY IN MECHANISMS OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: HARMONIZATION OF POLICIES OF UKRAINE AND THE EU

At the article was analyzed the directions of state regulation regarding the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The key strategic direction of cooperation is the post-war recovery, which should become the systematic development of a new model of the country's infrastructure and economy were established. This model is based on the principles of sustainability and minimizes existing and future risks. The strategic directions of state regulation, which clearly outline the importance of ensuring the compliance of state policy with the European green and digital agenda and determine the need to create a system that will ensure reliable functioning of the country under any conditions, were substantiated.

It was proven that one of the relevant vectors for the harmonization of the policies of Ukraine and the EU is the implementation of the concept of "Green" economy. This concept is considered as a way of promoting economic progress while ensuring environmental sustainability and social equality and forms a promising direction for achieving sustainable development by building a low-carbon, energy-saving and nature-oriented economy. Current policies and standards are aimed at achieving balanced consumption and are based on

the principles of joint responsibility, innovation, cooperation, solidarity, flexibility and interdependence; and strengthening of all components of sustainable development of the agricultural sector.

The conceptual foundations of the "Green" economy in the mechanisms of state regulation are substantiated. This concept is considered as a way of promoting economic progress while ensuring environmental sustainability and social equality and forms a promising direction for achieving sustainable development by building a low-carbon, energy-saving and nature-oriented economy. Current policies and standards are aimed at achieving balanced consumption and are based on the principles of joint responsibility, innovation, cooperation, solidarity, flexibility and interdependence; and strengthening of all components of sustainable development of the agricultural sector.

Key words: *state regulation, economy, sustainable development, agricultural sector, conceptual foundations.*